

VALÓSÁG

Az alábbi interjúk fiatal egyetemi tanárokkal készültek, akiknek különböző ösztöndíjak jóvoltából az elmúlt években alkalmuk nyílt tapasztalatokat szerezni nyugat-európai egyetemeken, és az ott látottakat összehasonlítani a hazai felsőoktatási gyakorlattal. Beszámolóikból nem csak az derül ki, hogy mit láttak és tanultak külföldi útjaik során, hanem az is, hogy mi mindenre kellene itthon változtatni ahhoz, hogy a magyar felsőoktatás „csatlakozzon” az európai felsőoktatáshoz.

Az interjúkat saját empirikus kutatása keretében *Janni Gabriella* készítette.

„Itt gyáripari termelés folyik”

Interjúpartnerünk közgazdász tanár

1994-ben végeztem a Közgázon. 6 évig főállásban itt tanítottam, a Vállalatgazdaságtani tanszéken, két éve mentem át főállásban Gödöllőre a Szent István egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézetébe, ahol alakult egy Környezet-gazdaságtani tanszék. Gödöllőn és a Közgázon kívül még a tanítás révén kapcsolódom az ELTE Humánökológia programjához, és Pécsen is tanítok (azóta múlt idő). A másik dolog a kutatás. Itt a Közgázon ez főleg a vállalati környezetvédelemre, ill. a vállalati etikára irányul. Gödöllőn pedig a gazdaság és a környezet kapcsolatának a kutatása folyik, ez most terepmunkákat is jelent. Mindig is erős volt bennem a civil elköteleződés, ami jelenleg a Védegyelet nevű szervezetben való tevékenykedést jelenti.

Hogy bírod mindezt?

Nehezen. Ez túl sok már, főleg az utazások miatt. Pécs különösen messze van, megterhelő és nem is gazdaságos, hogy valaki ilyen messziről jár oda órát adni. Azt majd szép lassan leépítem (megtörtént).

Mióta vagy budapesti?

Itt születtem, itt éltem le életem nagy részét, de 6 évvel ezelőtt elég volt, és kiköltöztem egy közeli kis faluba a családdal.

Hogy lettél közgazdász?

Véletlenül. Mert minden más akartam lenni, de lebeszéltek, illetve lebeszéltem magamat róla, hogy úgy sem vagyok rá alkalmas. Édesanyám orvos volt, én is követni akartam, de ő sikeresen lebeszélte arról, hogy nem éri meg Magyarországon orvosnak lenni. Szerencsém van, hogy hallgattam rá. Másrészt érdekelték a humán dolgok, és valaki egyszer megjegyezte, hogy a Közgázra történelemből lehet felvételizni. Ez vonzó volt, és így lettem közgazdász, teljesen véletlenül. Aztán hogy környezetvédelem lett belőle, az is teljesen véletlen volt, mert

ahhoz egy-két olyan tanár kellett, akinek karizmája volt, és partnerként is kezelte a diákokat. Ők csábítottak el a környezetvédelem területére.

Milyen volt az egyetem?

Az első két év borzalmas volt. A társaságon kívül nem igazán volt jó semmi. Az egyetemen egy ideig csak felhalmozás folyik, és nem is tudjuk, hogy miért. Aztán eljön az a pillanat, egy-két tárgy meg tanár személyében, amikor megcsillan valami, amiről úgy érzed, hogy megértetted, és úgy érzed, hogy ebből már tudsz építkezni.

Volt valami elképzelésed arról, hogy mit akarsz majd csinálni mint közgazdász?

Nem volt semmi elképzelésem. Iszonyú nagy szerencsém volt, hogy végzősként szólt az egyik professzor, akinél dolgoztam, és aki meghatározó szerepet játszott az orientálódásomban az egyetemen, hogy lenne-e kedvem az újonnan alakult Gazdasági Képzési Központhoz csatlakozni. Kedvem volt, csak azt kellett eldöntenem, hogy vállalom-e, hogy tanítás és kutatás. A kutatás érdekelt, a tanítás pedig nem.

Milyen egyensúlyt sikerült találnod a kutatás és a tanítás között?

Magyarországon ez nem túl egyszerű, annyiban, hogy itt a tanításból nem lehet megélni, tehát a kutatás mindenképpen kell. Viszont a kettőt halmozni kell ahhoz, hogy meg tudjál élni, és így mindenből túl sokat vállalsz. Az egyensúly azért megvan, nekem szerencsém volt, mert a két terület között azt csinálhatok, amit akarok. Senki nem szól bele, hogy hogyan meg miért. Csak talán egy kicsit vissza kellene fogni, különösen a tanítást, mert néha már túl sok.

Mennyire tudják segíteni a tanszéken a kollégák a fiatal oktatókat?

Tudják segíteni, ha van rá erejük, energiájuk és érzékenységük. Nekem ebben is szerencsém volt, mert sokáig volt támaszom a professzorom, illetve voltak olyan fiatalok, akikkel tudtuk egymást támogatni. Kialakulhatott egy olyan szellemi közösség, amely valami biztonságot ad. De a mostani kezdőknek már sokkal nehezebb a helyzetük. Nem nagyon kapnak segítséget. Pedig kellene, mert különben nehéz megteremteniük, hogy elnyerjenek kutatásokat. Sajnos, nincs benne egészen jól a felsőoktatás kultúrájában, illetve a szereplőiben, hogy ki kell nevelni az utánpótlást, és hogy az utánpótlás nem veszélyt jelent számukra, amitől félni kell, hanem éppen hogy támogatni kell a fiatalok közül az okosabbakat.

Végeztél-e külföldön tanulmányokat?

Végeztem, még graduális hallgatóként Rotterdamban, és PhD hallgatóként Cambridge-ben egy-egy fél évet.

Milyen tapasztalatokat szereztél?

A külföldön levés egy kicsit kiszakadás, ami abszolút szükséges, mert más perspektívába kerül az ember, a saját életében is, és kutatóként is. Nekem szerencsére elég jó helyekre sikerült eljutnom, és ilyen tekintetben ez elég nagy segítség volt a szakmai fejlődésemben. Mind a két helyen minden arról szólt, hogy támogassa az oktatást és a kutatást. Nem voltak infrastrukturális vagy technikai gondok, se könyvtár-problémák, se egyéb. Iszonyatos kontrasztot jelentett ezek után hazajönni, és újra beleszokni abba, hogy a szellemi élet az egyetemek körül elég csökevényes. Nagy lökést jelentett ez a két alkalom – a második különösen –, hogy az ember felvértezze magát, önbizalmat szerezzen és lássa, hogy lehetnének versenyképesek, akár a cambridge-i kutatókkal is, hogyha itt erről szólna a felsőoktatás meg a tudományos élet.

Mennyire kellett harcolni a külföldi ösztöndíjakért?

Úgy fogdosták az embereket. Kevés a PhD hallgató, soknak már családja van, és nehéz megszervezni, hogy elmenjen fél évre külföldre. Ezek az ösztöndíjak nem túl nagyok, ebből egy

ember el tud lenni, de egy család nem. És egyéb dolgok, kötelességek sem biztos, hogy összejönnek. Úgyhogy abszolút nem voltak sokan a versenyzők.

Amikor nappal hallgatóként voltál kint Rotterdamban, milyennek találtad ott az egyetemi életet?

Az oktatás színvonala nem különösen volt jobb, de az egész tálalása sokkal profibb volt, és jobb volt a hangulat a diákok részéről is, meg a tanárok részéről is. Ez azt jelenti, hogy a tanár sokkal nyitottabb. Ott inkább kezdeményeznek, bíznak az önállóságodban, a kezdeményező készségedben. És a számonkérés is más. Nem az van, hogy meghallgatjuk a tanárt, és a végén szóbeli, írásbeli vizsgát teszünk, hanem folyamatosan produkálni kell. Ez furcsa volt a magyar oktatás-módszertani szokásokhoz képest. Itt általában fél évig lébecol az ember, aztán fél év végén csinál valamit. De számomra élvezetes volt, hogy ott kicsit pörgősebb a ritmus, és folyamatosan kell teljesíteni, nemcsak a végén. Ez volt a fő különbség.

Cambridge-ben pedig az intellektuális élet messze túl mutatott a tantárgyakon, a hivatalos egyetemi oktatáson. Ez abban nyilvánult meg, hogy nagyon sok vita, előadás, meg egyéb programok zajlottak. Ez egy különleges hely, rengeteg világhírű professzor, kutató jött el és tartott előadásokat, akadt ilyen szinte minden napra. Ebből iszonyatos kínálat volt. Az volt a probléma, hogy mit válasszon, hogy mire menjen el az ember. Voltak szervezett vita-csoportok, akik minden héten összegyűltek, és meghívott előadók voltak, és prezentáltak, és vita folyt, akár egy pub-ban is. Hatalmas kínálata volt ennek, és nagy igény volt rá. Ott az ember intellektuális életet élt, ami arról szól, hogy hallgatja mások ideáit, gondolkodik, és kérdez. Ez nekem nagy élmény volt.

Mit tudtál ebből itthon hasznosítani?

Ezután nagyon frusztráló volt, ami itthon várt. De egy csomó eszmével felvérteztem magam, meg tudással, vagy szemlélettel is arról, hogy milyen szellemi pezsgést lehet csapni. Nekem az is nagy élmény volt, hogy ott egy-két professzor a diákokat is bevonta a munkájába. Ezt próbálok én is megvalósítani az oktatásban. Mindig vannak diákok, akiket be kell lökni a mélyvízbe, mert úgy tanulnak meg úszni. Ez is az oktatás kiterjesztése, hogy beleszagolhatnak valami másba. Az a lényeg, hogy a kutatáshoz kapcsolódóan megláthatnak gyakorlati problémákat, megérthetnek dolgokat, kipróbálhatják magukat, fejleszthetik a kritikai képességüket. Cambridge nekem arra volt jó, hogy kritikai szellemet és szélesebb horizontot tapasztaltam.

Ennek köszönhető, hogy nálam az előadások eltérnek a magyar hagyományoktól. Persze ez nem mindig sikerül, mert abszolút függ a diákoktól is. Sajnos, nincs benne a magyar felsőoktatási kultúrában, hogy az embertől elvárják, hogy az órán dolgozzon is. Nálunk a hallgató csak ül, hallgat és jegyzetel. Én szeretem, ha fel tudom piszkálni a hallgatókat, és párbeszédet lehet kezdeményezni velük. Sok tekintetben, akár pedagógiaileg is, kritizálható az én órám, mert gyakran kapom azt a visszajelzést, hogy túl eklektikus, túl sok információ van benne. De én hagyom, hogy ha egy-egy diák érdeklődik, akkor elmenjen az óra abba az irányba, amit ő kérdez, amit hallani akar. Nincs egy olyan célom, hogy a „tudásomat átadom”. Azt gondolom, hogy teljesen bizonytalan a tudásunk, és az a fontos, hogy megtanuljunk logikusan gondolkodni. Ezt kell átadni, nem pedig azt, hogy ez és ez a megoldás, mert nem tudjuk, hogy mi a megoldás. Lehet beszélgetni modellekről, de mindig tudni kell, hogy hol kell megállni. Tudni kell, hogyha alkalmazni akarjuk, akkor hogyan döntsük el, hogy alkalmazható-e, vagy nem. Engem nem az érdekel, hogy egy lezárt világ anyagát töltssem be a fejekbe, hanem az, hogy kezdjünk el együtt gondolkodni. Ez nagyon nehéz. Néha „szimpla” előadással fajul, vagy pusztul az óra, amikor nincs semmi visszajelzés, csak ülnek a diákok. Mászor érdeklődnek, csak éppen nem képesek, vagy félnek attól, hogy szóljanak,

kérdezzenek, és én csak mondom, mondom... De ez nem annyira érdekes. Sokkal érdekesebb, ha akár egymással is elkezdnek vitatkozni.

Van-e különbség itthon az egyetemek között, hallgatóság tekintetében?

Persze hogy van különbség. Pécs egy katasztrófa. Legalábbis a három év alatt azt tapasztaltam, hogy volt egy vagy két ember, aki hajlandó volt megszólalni az órán. Pedig én ugyanazt csinálom itt is, mint ott, és nem hiszem, hogy nekem tulajdonítható, hogy nem sikerült jó kapcsolatot kialakítani. A közgázos hallgatók valamivel aktívabbak. Az ELTE-s csoportom szintén nagyon jó volt, sok gondolkodó emberrel, akiknek nagyon eltérő lehet a véleményük, akár az én ökológiai kérdéseim tekintetében is. Az ELTE-sek egy aktívan gondolkodó, az én provokációimra reagáló csapat. A gödöllőiek kevesen vannak a szakirányon, 8–10-en, remekül lehet velük dolgozni. Itt az előadás és a szeminárium egybefolyik, nagyon jó hallgatók.

Milyen nehézséget jelentettek neked a pedagógiai módszerek?

Az elején különösen nehéz volt, mert alap-dolgokat sem tudtam, hogy hogyan nyúljak egy elemzéshez, vagy hogyan kezeljem a dolgokat a leghatékonyabban. Itt alapvetően a saját hibáidból tanulsz. Kapsz egy-két ötletet a régebben tanító kollégáidtól, hogyha éppen kérdezel, vagy ők úgy gondolják, hogy mondanak valamit. Ez szerintem nagy hiba, hogy semmilyen támasz nincsen ilyen szempontból. A saját igényességedre vagy csak utalva, hogy utána mész, olvasgatsz, kérdezszt, figyelsz arra, hogy hogyan csinálod. Vagy ösztönösen van benned erre képesség vagy nincs. Soha senki nem fogja igazán megnézni, hogy jól tanítasz vagy nem.

És a diákok visszajelzései?

Azok vannak, legalábbis itt, a tanszéken mindig volt ilyen. A diákokkal egy kérdőívet is kitöltettünk, amelyből kiderült, hogy a diákok mit gondolnak rólad. Hogy pl. összességében milyenek voltak az órák. Ez valamit mutat, de nem túl sokat, inkább személyes visszajelzéseket. Én mindig szerettem, hogyha külső ismerősök bejönnek az órára, főleg az elején, és ők visszajelzéseket adnak nekem, hogy most ez milyen volt. 8 év után már az ember tudja, hogy kb. mik a hibái, és próbálja, vagy nem próbálja eltüntetni őket.

Miben látod az itthoni egyetemi oktatás legsúlyosabb problémáját?

Az egyetemeknek sokkal nagyobb társadalmi felelősséggel kellene működniük, illetve az oktatásba is, meg a kutatásba is, az oktatók és diákok napi életébe is be kellene kapcsolni azt, hogy Magyarországon milyen problémák vannak. Az egyetemeknek progresszív és érdemi társadalmi változásokat előidéző intézményeknek kellene lenni, nem pedig elefántcsonttorony típusú intézményeknek. Nincsen szellemi elit Magyarországon az egyetemek körül, és nincsen kitalálva az, hogyan teremtsük meg ennek a lehetőségét. Engem az érdekel, hogy mennyire lehet mai, valódi problémákon elméleti igényességgel segíteni, vagy ahhoz konstruktívan hozzájárulni.

Hogyan lehet beilleszteni az egyetemi oktatásba a társadalmi problémákat?

Hivatalos programok formájában szinte alig. Kicsiben, a te óráiddal talán lehet. Az áttörés, hogy úgymond ez hivatalossá váljon, nagyon nehéz, mert iszonyatos bürokratikus intézményeken kellene keresztül vinni a radikálisabb változtatásokat. Létre kellene hozni pl. azt, hogy a gyakorlatok során a diákok az oktatással összekapcsolva, érzékeljék a problémákat, és azt, hogy tétje van annak, amit csinálnak. Nekem az a legnagyobb bajom az egész oktatással, hogy azt gondoljuk, hogy ezt és ezt kell megnézni, megtanulni, és utána ezt így kell csinálni. Pedig azt kellene megtanulni, hogy minden helyzet más, és minden szituációban ki kell találni, hogy mit kell tenni. Ezt a képességet kell megtanítani. Tehát ne csak igényesség legyen, hanem képesség is legyen, és ne a polcra vegyük le a megoldást, vagy várjuk, hogy

megmondja a főnök, hanem legyünk képesek kitalálni. A mai magyar oktatás ezzel most nagyon szembe megy szerintem.

Milyen perspektívák vannak az egyetem után a diákoknak?

A Közgázt jobban ismerem. Mi az, amit ott látsz, ha el akarsz helyezkedni? Valami vállalat. Oda képzik az embereket, vagy esetleg a kormányzathoz, a közszférába. Egy-két kivételes esetben, esetleg ha PhD-re megy, kutatóként, vagy oktatóként próbálkozhat. A non-profit szféra egyáltalán nem szerepel a képben, pedig szerintem ez nagyon fontos, és iszonyatosan kellene. A Közgázon a diákok részéről van ilyen, hogy nem akarnak már elmenni vállalatokhoz dolgozni, még ha jól megfizetik, akkor sem, mert nem tetszik nekik az, ami a vállalati szférában folyik. Általában buta munka, teljesítjük azt, amit a főnök kitalált. Ráadásul a társadalom-etikai része is megkérdőjelezhető egy csomó nagyvállalatnak. A kormányzat meg úgy, ahogy van, egy totál bürokrácia, nem szól semmit az emberi kreativitásról és kiteljesedésről. Tehát egy csomóan keresnék azokat a munkahelyeket, ahol meg tudnak élni, de közben társadalmilag érzékelhetően hasznos tevékenységet végezhetnek. De erről nem kapnak információt, mert ez sehol nincs becsatornázva az egyetemekbe.

Egy fiatal oktató hogyan tudja megteremteni manapság azt az egzisztenciát, ami egy értelmiségi élethez szükséges?

Ha nagyon röviden és durván akarok fogalmazni, akkor sehogy. Gödöllőn az agrárszférában csak azt látom, hogy a fiatalok igencsak küzdenek, hogy ha a PhD-nak vége, akkor lesz-e valami állás? Csak szétforgácsolt módon lehet valahogy az egyetemen ellébecolni, hogy valamennyi pénzt is tudjanak keresni. Ez viszont akadályozza azt, hogy elmélyült, minőségi munkát végezzenek. Itt a Közgázon evidens, hogy tanácsadói munkával lehet jól keresni. Más kérdés, hogy ez meg nem olyan biztos, és az is kérdés, hogy meg tudod-e tartani a kritikai távolságot. Van, akit elkap a biznisz, és akkor már az oktatás és a kutatás teljesen eltűnik, már csak a megbízások éltetik.

Aki az oktatásból akar megélni, annak több helyen kell munkát vállalnia. Ha elmondod egy külföldinek, hogy mennyi helyen tanítasz, akkor elcsodálkozik, hogy apám, te biztosan tudsz valamit, ha már ennyi helyre hívnak. Tehát ilyen szempontból jó, mert a májamat hizlalja, a hiúságomat növeli. Ilyen pszichológiai reputációja van a dolognak. Persze hazudnék, ha azt mondanám, hogy csak a pénzt keresem ezekben a tanításokban. Én néhány évvel ezelőtt még azt is gondoltam naivan, hogy ezeken a munkahelyeken meg fogok ismerni új, értékes embereket. Na, erre végképp nincs igény. Abszolút nincs értékelve, hogy te oda lejársz. Ez is az egyik jele annak, hogy nincs szellemi közeg az egyetemeken. Egy normális helyen elképzelhetetlen lenne, hogy megjelenik egy ürge, és olyasmit tanít, ami új tárgy, és akkor nem ülnek le vele, nem kérdezzetik, nem beszélgetnek vele. De itt nincs érdeklődés. Mutass nekem egy olyan felsőoktatási intézményt Magyarországon, ahol van rendszeresen együttműködő szellemi elit. Itt gyáripari termelés folyik. A diák a megmunkálendő termék, a végkimenet meg a tömegtermék, a diploma. Kész. Ez nem Universitas, ez egy felsőoktatási gyár.

„A magyar felsőoktatás tudás-adagokban gondolkodik”

Interjúpartnerünk történész tanár

34 éves vagyok, nős, két lányom van, a 18. századi brit történelem a fő témám. Elsősorban a tanítást műveltem az elmúlt néhány évben, méghozzá két helyen is. Hetente két napot töltök Miskolcon, egy napot Debrecenben, és a többi napot Pesten. Ezen kívül van még nexusom a Közép-Európai egyetemhez is.

Debreceni vagy?

Nem, Észak-Magyarországról származom, egy kis faluból, aztán Kazincbarcikára költöztek a szüleim. Kazincbarcikán jártam középiskolába. A gyerekkorom java részét a nagyszülőknél töltöttem Encsen. Amikor egyetemista lettem, akkor kerültem Debrecenbe.

Szüleid mivel foglalkoztak?

Kétkezi munkások, 8 általánossal, első generációs értelmiségi vagyok.

Hogy történt a pályaválasztásod?

Nekem két orientációm volt, és a mai napig is megvan, a biológia, az állatok, és a történelem. Középiskolában már tudatosan készültem arra, hogy történelemmel szeretnék foglalkozni. Aztán volt olyan ideám is, hogy zoológus leszek. De ilyen szak-pár nem volt Magyarországon, amikor én egyetemre mentem, hogy történelem-biológia. Az állatok iránti érdeklődésem azért a mai napig fennmaradt. Kisvárosi, de viszonylag jó nevű gimnáziumba jártam. Amennyire lehetséges volt, részt vettem tanulmányi versenyeken, és jó helyezéseket értem el. Elég nehezen kezelhető voltam, pozitív értelemben problémás, talán a ki nem használt belső tartalom miatt. Mind az igazgató, mind az osztályfőnök sok szelepet működtetett, hogy leengedje ezeket. Volt kulturális lehetőség, terelgették az embert, ha volt valamilyen orientációja, a gi-minek sokat köszönhetek. Nagyon összetartó osztály voltunk, nagyon sok problémájuk volt a tanároknak velünk, de abból a 35 fős létszámból legalább 30-an mentek egyetemre.

Érettségi után elmentem katonának, aztán mivel történelem-biológia szak nem volt, és nekem nem volt akkor célom, hogy tanár legyek, hanem valamilyen felsőoktatási intézményben szerettem volna folytatni a működésemet, történelem-földrajz szakra iratkoztam be Debrecenbe. Aztán két év után leadtam a földrajzot, maradt a történelem, egy szakos lettem, és mellette inkább nyelvvél foglalkoztam. Engem világleletemben jobban érdekelt az európai aspektusa a történelemnek, és azon belül is az angol. Így végül is a 18. századi brit történelemmel foglalkozó valaki lettem.

Milyen külföldi egyetemekre jártál?

Jártam a CEU-ra, aztán Franciaországban volt egy akadémiai ösztöndíjam, aztán Oxfordba mentem egy évre, majd Londonba, utána pedig Washingtonba.

Mi volt ahhoz képest ott más, mint amit itthon megszoktál?

Inkább meglepő volt és vonzó. A tudás itt is, ott is nagyon fontos eleme az oktatásnak, de a tudás megszerzésének módja más volt. A magyar felsőoktatás tudás-adagokban gondolkodik, vagyis itt adagokban kell az alany fejébe helyezni a tudást, és ez az oktatás. De ez csak részben az oktatás szerintem. Én az adagokat csökkenteném, és az adagolás módszerét megváltoztatnám. Pozitív volt számomra, hogy az egész angolszász rendszer alapvetően más, mint a magyar, és ez rám rendkívül nagy hatással volt. Most is azt érzem, hogy az elsajátítás módszertana a lényeges, meg az, hogy megtanítsuk, hogyan lehet valamit megtudni, illetve valaminek utána járni, mintsem az, hogy tényeket tanítsunk. Tehát szerintem csökkenteni kellene az adagokat, és az nem lenne feltétlenül a minőség rovására, ha az elsajátítás módszere más perspektívákat adna.

Milyen oktatási módszereket alkalmaztak a CEU-n?

Nagyon nehéz lenne meghatározni, hogy milyen módszert alkalmaztak. Azt gondolom, hogy a rávezetés, a problémamegoldás, a problémák több oldalát felvillantó közelítések voltak a lényegesek. Hogy egy adott esetben nem csak kronologikus vagy lineáris szemlélettel lehet közelíteni a dolgokhoz, ami megmondja, hogy mikor, és hova tart, hanem több aspektusát is lehet egyszerre szemlélni, több dolgot lehet hozzáolvasni, amiből vita kerekedhet. Tehát arra tanítottak meg minket, hogy nem kell mindent készpénznek venni, tehát megkérdőjelezhetetlen igazságnak tekinteni. Fontosabb, hogy egy egészséges vitaszellelem alakuljon ki, arra serkentettek minket, hogy mindig kritikai módon viszonyuljunk egy-egy problémához.

Nálunk általában „dömping-szerű” tudáselsajátítás folyik. Az ember év közben jár az egyetemre, meghallgatja a szemináriumot, az előadást, és a vizsgán aztán visszaadja, amit hallott. Én a mai napig azt gondolom, hogy sokkal célravezetőbb, hogy óráról órára fel kell készülni. Nem feltétlenül a magolás szintjén, hanem az olvasás szintjén, ami észrevétlen módon szívérogtat be az ember fejébe tudást. Ez nagyobb segítség, mint ha egyszerre kell 15 könyvet elolvasni. A CEU-n nem volt mese, egyik óráról a másikra nemcsak hogy olvasni kellett, hanem fel kellett készülni, írásbeli prezentációkat kellett adni, verbális prezentációkat, egy sor olyan dolgot, ami ösztönszerűvé tette pl. a nyelv használatát. De úgy gondolom, hogy ez nemcsak nyelvi szinten érvényes. Ha valaki olvas, és ezt feldolgozza, napról-napra, az készséggé teszi a kritikai gondolkodást. Ezt nem lehet egy hónap alatt elsajátítani, amikor a vizsgaidőszak van, hanem csak folyamatosan odafigyelve, folyamatosan dolgozva.

Ezzel a fajta szellemiséggel a CEU-n találkozottál először?

Tulajdonképpen igen. Én nagyon elégedett voltam Debrecenben bizonyos kurzusokkal, azok nyitott szellemiségével, de módszertanilag ott is hagyományosan folyt az oktatás.

Hogyan kezdte el tanítani?

A tanítás viszonylag korán jött. Már a Kossuth egyetemen demonstrátor hallgató voltam, tehát alkalomadtán helyettesíteni kellett tanárokat. Általam jól ismert témákban tanítottam, és ez végig megmaradt, amíg itthon voltam, mindig tartottam kurzusokat, vagy óraadóként vagy valamilyen megbízásos módszerrel. Aztán 99-ben kaptam igazi kinevezést, Miskolcon sikerült állást találnom. Ez kényszermegoldás volt. Tehát Debrecenben élek, Miskolcon van főállásom, és tanítok még Debrecenben is.

Hogy kerültél kapcsolatba a Miskolci Egyetemmel?

Egyik volt diáktársam ismertetett meg a tanszékvezetővel, aki akkor szintén Pestről lejáráó úriember volt. Ez a varázsa a magyar oktatási rendszernek, hogy a vidéki egyetemeken jó részt pesti tanárok oktatnak. Szükség volt egy 18. századot ismerő tanárra, és akkor eleinte félállásban, később teljes állásban ott maradtam. Elég furcsa beosztásban dolgoztam, mert tanítottam a III. éveseket, és mellette csinálhattam a kutatásaimat, és a módszertanában és tartalmában is alternatív speciál-kollégiumokat.

Elég fárasztó lehet az utazás.

Igen, hetente több fél napom elmegy csak azzal, hogy utazgatok Miskolc-Pest-Debrecen között. Bár a vonaton is lehet dolgozni, az mégsem azonos a könyvtárban tölthető idővel. Budapestre főként a CEP miatt és az Albion társaság miatt járok. Ez elsősorban történéseket, politikusokat tömörítő társaság, amely angol származású oktatókat és Magyarországon élő, brit történelemmel, kultúrával foglalkozókat fog össze. Tehát kialakul egy olyan háló, amely nem pusztán egyének között kell, hogy alakuljon, hanem az egyetemi, az akadémiai élet szintjén is, kisebb csoportok között. Ennek nagyon fontos jövője és nagy jelentősége van.

Milyen céllal működik ez a társaság?

A magyar oktatási rendszer, csakúgy mint a környező országoké, eléggé zárt, abban az értelemben, hogy mindenki csak a saját kis egyetemén létezik, abból nehezen tekint ki, és ha kitekint, akkor is vagy csak nemzetközi konferenciák kapcsán, vagy valamilyen nagyobb hazai konferencia alkalmával. Az a célunk, hogy megismertessük egymást azzal, hogy ki mit csinál, megismertessük magunkat a többiekkel, illetve összekapcsoljuk magunkat brit történészekkel. Úgy tűnik, hogy erre igény van, mert ez jelenleg hiányzik. Másrészt azért kell csinálni, mert azt szeretnénk, hogy a civil diskurzus, amely a társadalomból még hiányzik, legalább professzionális szinten, az oktatók szintjén induljon el.

Hogyan hasznosítod a munkádban a külföldön szerzett tapasztalatokat?

Engem elsősorban a tanítás módszertana érdekel, hogy létezzék a diákok között párbeszéd, és létezzen a diák-tanár párbeszéd valamilyen civil formája. Nem a szakmaiságot, nem az órákat illetően, hanem, akár az órák mellett, vagy az órákon belül jelenjen meg a civil kurzus, a vita-kultúra, a kritikai gondolkodás. És egyáltalán folyjék párbeszéd a problémákról. Mert döbbenetes élmény, ha az ember nem tudja vitára ösztönözni a vele szemben ülőket, hanem csak passzív befogadóként ülnek. Valami módon ebből kellene őket kirángatni, és rávezetni, hogy igenis, egy-egy problémával kapcsolatban meg kell fogalmazni kritikát. Vannak olyan problémák, hogy nem szeretünk beszélni róla, de kell róla beszélni. Nekem volt néhány hete egy kerek-asztal beszélgetésem Miskolcon az előítéleteességről, ami egy csepp a tengerben és nagy hullámokat sem igazán vetett. Az volt a cél, hogy a felsőoktatásában jelenlévő emberekkel az előítéleteességről, a roma kérdésről, a homoszexuálisokról, a rasszista megnyilvánulásokról próbáltunk beszélgetni. Az eredmények, ugyan felemások voltak, de azt mutatták, hogy erre van igény. Láthatóan nehéz erről párbeszédet kezdeményezni, mert nagyon passzívak az emberek, és egy ilyen izgalmas dologba is nehéz őket bevonni. Egy ilyen frusztrált diáktársasággal, akik szociális, anyagi meg egy sor más problémától frusztráltak, nagyon nehéz bármilyen formában is párbeszédet kezdeményezni. Ebből jött az ötlet, hogy akár kerekasztalok formájában, vagy más, irányított metódus, formájában, meg kell próbálni, hogy rá tudjuk venni őket, hogy beszéljenek, és próbálják a problémákat megoldani. Ez egy rendkívül hosszú folyamat lesz. Az a meglátásom, hogy ezt középiskolában kellene elkezdeni. Alapvető és súlyos problémákról van szó, és egy ilyen atomizálódó társadalomban, valamilyen módon fel kell oldani, az elszigeteltséget, amelybe az egyének, és a családok jutottak.

Mennyire fogadják be az egyetemek az ilyen kezdeményezéseket?

Miskolcon azt tapasztaltam, hogy a kari és egyetemi vezetés egyes tagjaitól függ, hogy mennyire zárkóznak el, vagy mennyire támogatják ezt a dolgot. Én úgy érzem, hogy a magyar felsőoktatásban dolgozó vezetők nagy része is látja a problémát, de talán nem akar tenni elene. Az elutasítás nem feltétlenül tudatos, csak a hétköznapi szintjén fontosabb feladatok is léteznek. Pl. pénzt kell teremteni arra, hogy miből fognak eszközöket venni, hogy keretszámokban kell gondolkodni, vagy a kreditrendszer problémáját kell megoldani. Mindez sürgetőbb, és látszólag fontosabb annál, hogy értelmes embereket képezzünk, akik nem úgy mennek ki az egyetemről, hogy kapnak egy tudást, és mégsem lesznek képesek azt a tudást felhasználni. Vagyis úgy érzem, hogy adott esetben nincs elutasítás, csak több kezdeményezés kellene. Ha úgy tetszik, az oktatókat is rá kellene vezetni arra, hogy ezzel foglalkozni kell. Úgy gondolom egyébként, sokunk foglalkozik is ezzel a szemináriumokon, akár úgy is, hogy maguk sincsenek tudatában, hogy ezzel foglalkoznak. Tehát tudatosítani kell mind az egész folyamatot, mind annak módszertanát, hogy próbáljuk még célzottabban és hatékonyabban.

Ha az ember pl. jó kapcsolatot alakít ki a diákokkal, akkor egy 3 perces folyosói beszélgetés is részét képezi ennek a folyamatnak. De elsődleges tere az előadásokon, és a szemináriumokon van. Tehát amikor össze van az ember zárva másfél órára 5–10 diákkal, ott sokat lehet tenni, ha úgy tetszik, észrevételen módszerekkel. A szemináriumok pontosan arra szolgálnak, hogy a diák egy mintát lásson. Azzal tisztában kell lenni, hogy az oktatók jó része, bármilyen furcsa, nem jár külföldre, és nem is feltétlenül találkozik azokkal a módszerekkel, amelyek számukra újdonságot jelenthetnének. De azt gondolom, hogy ha az ember másfajta módszereket lát, ez észrevétlenül is formálja a stílusát.

Nálam pl. interaktívak az előadások. Tehát én nem szoktam „egy láncra” felfűzött előadást tartani. A jegyzeteket beviszem magammal, és abból kibeszélve folyik az előadás, több éve csinálom, és nem volt még két egyforma előadásom ugyanarról. Ez úgy működik, hogy bemegy az ember, valamiféle kérdéseket tesz fel, hogy kiderítse, mit ismernek ebből a problémából? Megpróbálom őket rávenni arra, hogy vagy elkezdjenek figyelni, vagy beleszóljanak a dologba, aztán elkezdjük együtt boncolgatni a témákat, és ki-kikérdezve próbáljuk interaktívvá tenni. Az előadás másfél órás, ennyi koncentrációval még egy szakmabelivel is van problémája az előadónak, nemhogy egy diákkal. Ha úgy tetszik hullámokat vet, és időnként egy kicsit lanyhul az érdeklődés. Akkor lehet egy kicsit lassítani, egy kicsit kérdezgetnek, és ez felpeszdtíti a társaságot. Én hagyom, hogy ez vezesse az előadást. Megvan, hogy nagyjából mit akarok elmondani, hogy jussunk el az elejétől a végéig, de hogy milyen úton-módon, az nincs előre meghatározva, hanem abból lehetnek kitérők. A szemináriumok is ebben a formában zajlanak. Ott nagyobb hangsúlyt fektetek arra, hogy a szeminárium nálunk olvasásból áll, de nem abból, hogy felolvassák a vázlatot, hanem abból, hogy megpróbálom csomópontosítani, összegezni, problémákra kihegyezni az olvasmányok megbeszélését. Ez nagyon nehezen működik, mert döbbenetesen keveset olvasnak a diákok. A másik pedig az, hogy forrásokat alkalmaz az ember. Vagy előre kiadja a forrást, ez kevésbé hatékony, vagy pedig az óra elején 5–10 percet hagy arra, hogy elolvassanak 2–3 oldalnyi forrást. Próbálok rájuk hatni, hogy ezt építsék bele az óra anyagába. Tehát amikor odaérkezünk, hogy na, most itt az ideje, akkor ők mondják el a témát, vagy szőjék bele, hogy mit olvastak. Az interaktivitás lényege, hogy valami arra ösztönzi, a diákot, hogy folyamatosan figyeljen. Tehát azonnal kötni tudja azt, ami a fejében van, ahhoz, ami elhangzik. Én még csak három éve oktatok, de jönnek a visszajelzések, hogy észrevétlenül tanulnak meg dolgokat, nem kell belemélyedni a könyvbe. Az összefüggéseket megértik.

Mennyire veszik át ezt a szemléletet a kollégád a munkahelyeden?

Azt gondolom, hogy nagyon sokan szembesülnek a magyar felsőoktatásban azzal, hogy értelmetlennek tartják azt, amit csinálnak. Mert bár ők maguk ugyan érdeklődnek iránta, de időről-időre azzal kell, hogy szembesüljenek, hogy falra hányt borsó, amit mondanak, és sziszifuszi munka, sziklagörgetés, amit csinálnak, amely visszagurul és agyonnyomja őket. Ennek ellenére, bármilyen furcsa a legnehezebb megmozdítani a tanszéki együttműködést, főleg olyan esetekben, mint pl. Miskolc. Ott nagyon keveset találkozunk a kollégákkal, a miénket csak „utazós tanszéknek” hívják. Azt hiszem, egy miskolci van a 11 ember között, aki helybéli, a többi mind valamelyik napon van csak ott. Ketten vagyunk, akik két napot töltünk lent, a többiek általában reggel jönnek, és este utaznak vissza. Ilyen szempontból nagyon nehéz tanszéki életet kialakítani. Nyilván más lenne a helyzet, hogyha folyamatosan ott élnénk. Pesten nyilván más a helyzet, mert ők nap, mint nap találkoznak, és szóba kerülhetnek a problémáik. Debrecen abból a szempontból ígéretesebb lenne, hogy ott lakom, viszont, mivel nagyon keveset vagyok ott, kevesebb órát is tartok a debreceni egyetemen, ebből fakadóan kevesebb emberrel találkozom. Csak hétfőn és pénteken vagyok

Debrecenben, a hét közbülső három napján nem. Tehát ez majdnem ugyanolyan helyzet, mintha Miskolcon lennék. Ezért kissé izolált módon próbálom az elképzeléseimet megvalósítani, de más helyzetben biztosan kedvezőbb hatást lehetne elérni. A kollegákkal csak nagyon minimális együttműködés van, amely a napi vagy heti adminisztrációs feladatokra koncentrálódik. Igazából az oktatás metódusát érintő együttműködés nem alakult, mert nem is alakulhatott ki. Egyébként az idősebb kollégákat nehéz is lenne meggyőzni arról, hogy valamit másképp kellene csinálni, mert inkább sértődés lenne a válasz, semmint valamifajta együttműködés.

Hogyan változott a hallgatók összetétele az utóbbi években?

Mivel tömegmértetűvé vált, és fel is hígult a felsőoktatás, sokszor elvész belőle az elit képzése. Holott bizonyos értelemben, bármennyire nem szeretjük is, az elitet meg kellene tartani. Ugyanakkor éppen az infrastrukturális háttérük miatt, nem feltétlenül a vidéki egyetemek azok, amelyek alkalmasak az elit képzésére. Miskolcon pl. alapvető problémákkal küszködünk állandóan. Hétről-hétre külön táskával járok, amelyben csak könyveket viszek, mert egy olyan egyetemen, ahol 6–7 évvel ezelőtt még nem volt bölcsészkar, nyilván alapvető hiányosságok vannak a könyvtárban. Lehet, hogy ezt a problémát soha nem fogjuk tudni legyőzni.

„Az egyetem szinte zárványként van jelen a társadalomban”

Interjúpartnerünk biológus tanár

30 éves vagyok és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem állam- és jogtudományi karán dolgozom a környezetjogi tanszéken. Eredetileg biológusnak készültem, a diplomázás után azonban egy kicsit eltávolodtam eredeti szakmámtól, és a környezetvédelem irányába mozdultam el. 98-ban kerültem a Pázmányra, akkor alakult itt a környezettudományi tanszék. Ez az alapmunkahelyem. Van itt egy másodéven kötelező tantárgy, ami a környezetvédelem alapjai címet viseli. Minden jogászhallgatónak két féléven keresztül kötelező, hogy a fontosabb környezetvédelmi problémákkal megismerkedjen. Ennek van gyakorlati szemináriumi része is, részben ezeket csinálom, és speciálkollégiumokat is tartok. Posztgraduálisan is oktatok, és áttanítok máshova is. A szakterületem elsősorban a környezetvédelem etikai-öko-filozófiai területe.

Nem csak jogászokat tanítasz?

Itt az egyetemen csak jogászokat, de tanítottam az ELTE-n is. Volt egy olyan képzés is az ELTE-n, amely nem jogászoknak, hanem mindenféle vegyes végzettséggel rendelkezőknek nyújtott környezetvédelmi-jogi továbbképzést. Nem jogászok lesznek, de szakjogi oklevelet kapnak, itt vannak biológusok, geológusok, mérnökök. Aztán zajlik egy közös projekt, amit a San Franciscoi egyetem és a Pázmány együtt csinál, ez szintén posztgraduális környezetvédelmi menedzserképzés, angol nyelven. Ez egy amerikai akkreditációjú diplomát ad. Itt is vegyes a hallgatóság, biológustól, mérnökig, jogászig, mindenféle van. Ezen kívül szoktam menni gimnáziumokba is, ha hívnak, környezetvédelemről beszélni, pl. a hűvösvölgyi Waldorf gimnáziumban szoktam a végzősöknél minden évben néhány napos felkészítést tartani környezetvédelemből.

Eredetileg biológusnak készülél?

Elvégeztem a biológus szakot, az ELTE-n, 97-ben diplomáztam, de már az egyetem alatt elfogott az az érzés, hogy nekem a biológusság egy kicsit szűk terület. Bennem nagy érdek-

lódés feszengett a társadalmi, történelmi, filozófiai kérdések iránt. Annak idején szerettem volna biológia-történelem szakra menni, de nem volt ilyen párosítás. Rájöttem, hogy a biológia mellett más dolgokkal is szeretnék foglalkozni. Az is hozzátartozik a realitáshoz, hogy a diploma megszerzése után hónapokig kerestem állást, de nem találtam. Seholy nem hirdettek olyan helyet, ahova beadhattam volna a pályázatomat. Ez két évvel a Bokros csomag után volt, amikor még zajlottak a leépítések. A kutatóintézetekben, egyetemeken akkor még inkább kifelé rugdosták az embereket. Közben szereztem egy ösztöndíjat, a Brüsszeli szabadegyetemre. Ez egy Tempus posztgraduális ösztöndíj volt, fél évre ki tudtam menni biológusként Brüsszelbe, ahol szakmailag többre számítottam. A hely, ahova kimentem, nem volt nagyon szerencsés, mert az ottani professzorok nem nagyon erőltették, hogy dolgoztassanak, nehéz volt igazán színvonalas munkát találni. De azért ott voltam egy félévig, több tanszéken is megfordultam, tanultam néhány módszert, rálátást, kapcsolatokat építettem, tehát nem volt felesleges a dolog. Amikor visszajöttem, már nagyon égető volt a munkahely kérdése. Felvételiztem a doktori programra, ahova felvettek, de nem ösztöndíjasként, hanem önköltséges hallgatóként, tehát nem kaptam pénzt. Fél évig magántanítványokból éltem. Brüsszel után szerettem volna a helyzetemet egy kicsit stabilizálni. Mert igaz, hogy csináltam a doktorimat, de nem arra vágytam, hogy gimnazistáknak angolt meg olaszt tanítsak. Ugyanis arra volt kereslet, a kutya se akart biológiát tanulni. Szerettem volna olyan helyet találni, ami szakmailag kihívást jelent. Akkor döntöttem el, hogy tágítom egy kicsit a kört, amelyben nézelődöm. Addig szigorúan biológus, ökológus végzettséggel kerestem állást, de utána szétnéztem, hogy környezetvédelem-vonalon mik vannak. Jártam egy csomó civil szervezetnél, meg alapítványoknál, nem sok sikerrel. Álláskeresés közben kerültem szinte véletlenül a Pázmányra, akkor szervezték ott ezt a tanszéket. Így keveredtem oda, és nagyon örülök ennek, mert többszörösen bebizonyosodott, hogy szerencsém volt, mert ez egy olyan hely, ahol viszonylag szabadon azt csinálhatom, amit szeretek. Nemcsak, hogy hagyják megvalósítani az elképzeléseimet, hanem kifejezetten támogatja a tanszék az ötleteimet. A témát magam választottam, és nagyon szeretem. Az is kiderült, hogy az egyetemi oktatás tetszik, elégedett vagyok vele. Félig-meddig véletlenül, de nagyon jól alakult ez a dolog.

És most elsősorban oktatással vagy kutatással foglalkozol?

Nagyon vegyes, egy csomó mindent csinálok párhuzamosan, állandóan fluktuál, hogy minek van éppen nagyobb súlya. Tanítok a Pázmányon, ott tartok órákat, előadásokat, vezetek gyakorlatokat, ami elég más jellegű tevékenység. Közben csinálom a doktorimat, biológusként, ami szigorúan kutatómunka, és dolgozom a Védegyelet nevű civil környezetvédő szervezetnek, tehát nagyon sok minden jelen van az életemben: az oktatás, a kutatás, a gyakorlati tevékenység. Hullámozik, hogy mikor melyikre mennyi időm marad, de az oktatás az alap.

Milyen a Pázmányon tanítani?

A Pázmány 1996-ban jött létre, tavaly volt az első végzős évfolyam a jogi karon. Amikor létrejött, az akkori dékánnak, idősb. Zrinszky Jánosnak, aki alkotmánybíró volt előtte, nagyon határozott elképzelése volt arról, hogy milyen kart szeretne, és ezt elég határozottan meg is valósította. Őt elismerték vezetőnek, tehát egyensúlyba tudta tartani a dolgokat, mert minden egyetemen vannak belső harcok a tanszékek, ill. a nagyobb formátumú személyiségek között. De az előző dékán ezt kézben tudta tartani, és határozott irányban tudta vinni a kart. Tavaly nyáron volt dékánváltás, és azóta hiányzik az ő kompromisszumkészsége, határozottsága. Úgy látom, hogy most eléggé szétesőben van a kar. Az eredeti koncepció egy kicsit elveszett, és most ad hoc jelleggel alakulnak a dolgok. Tehát úgy érzem, hogy igen nagy fejetlenség van. Bizonyos értelemben azért ezzel együtt is jobb a helyzet, mint más egyetemeken, mert a pénzügyi lehetőségek nem annyira korlátozottak. Az utóbbi években

már kevésbé, de eleinte kifejezetten komoly pénzeket kaptunk különböző alternatív programokra. Most egy kicsit nehezebb, de ha jó ötletünk van, arra lehet pénzt szerezni, ami a klasszikus egyetemeken egyáltalán nem biztos, hogy lehetséges. Az infrastruktúra részben jó, részben abszolút rossz, mert nincs felhalmozott infrastruktúra. Tehát, ha valamit megvesznek, akkor az van, és az általában új és jó, de néhány év alatt még nem állt össze komoly infrastruktúra. A feltételek adottak ahhoz, hogy az ember dolgozzon, és innentől kezdve abszolút rajtunk múlik, hogy mit tudunk kihozni ebből a helyzetből. Tehát nem állíthatom, hogy engem az egyetem mint munkakörnyezet bármely ötletem megvalósításában korlátozna. A tanszék, ahol vagyok, nagyon jó csapat, tehát mind emberileg, mind szakmailag jól megértjük egymást, nagyjából ugyanaz az elképzelésünk a célokról, a módszerekről, és arról is, hogyan viszonyuljunk a diákokhoz. Nem kell erről túl sokat beszélni, nagyjából ugyanazt akarjuk, és támogatjuk egymást. Az egyetemtől többé-kevésbé függetleníteni tudjuk magunkat. Az, hogy a tanszéken mi zajlik, nagyon komolyan befolyásolja a munkát, és a tanszék nagyon jó hely, bármilyen ötlettel álltam elő, általában, szeretettel, támogatással álltak hozzá, de legalábbis megvitattuk, hogy van-e értelme. Biztos, hogy egyelőre itt maradok, nem tervezem, hogy elmenjek.

Jelenleg tanársegédi státusban dolgozom, teljesen hagyományos keretek között.

Milyen elképzeléseid voltak, amikor elkezdted az egyetemi oktatást?

Különösebben nem készültem egyetemi oktatónak, és elég hirtelen irányváltás volt, hogy átmentem a környezetvédelemre, amelyben nem voltam szakember. Amikor felvettek a tanszékre, az lényegében Zrinszky János kísérlete volt. Azt mondta, hogy szimpatikus, intelligensnek látszó ember vagyok, nézzük meg, mit lehet belőle kihozni. Tehát nem azért vett fel, amit addig szakmailag letettem az asztalra, mert ezen a területen gyakorlatilag semmit nem tettem le, hanem abban bízott, hogy képes leszek megfelelni ennek a kihívásnak. Az első évem a felkészülés jegyében telt el, nagyon kevés órát kellett tartanom, minimális tanítási kötelezettségem volt. A vizsgáztatásba kellett intenzívebben besegítenem, és hagyott időt arra, hogy beledolgozzam magam a témába. Elég hamar körvonalazódott a környezetvédelem, etika, ökofilozófiai irány, ami engem érdekelt, és ebbe aztán nagyon intenzíven beleolvastam, beledolgoztam magam. Ezen a területen, amely nagyon szűk, Magyarországon mindössze 5–6 ember foglalkozik vele, nem nehéz ismertté válni. Azt hiszem, sikerült megfelelő tudományos színvonalra eljutni, amelyet megalapozott módon tudok átadni. Időközben rájöttem, hogy elég határozott elképzeléseim vannak arról, hogyan kellene oktatni, ahhoz képest, ahogy ez ma Magyarországon egyébként zajlik. Tehát nem azt tudtam, hogyan kéne csinálni, hanem azt, hogy így nem jó, és voltak bizonyos irányok, amelyekről úgy éreztem, hogy erre kellene elindulni az oktatással.

Mi az, ami nem tetszett korábban?

Általában a magyar felsőoktatással az volt a bajom, hogy nagyon egyirányú a kapcsolat. Az óra úgy zajlik, hogy kiáll a tanár a katedrára, elmondja, amit gondol, aztán kimegy a tereméből. A diákok számára az egyetem abból áll, hogy beülnek egy terembe, meghallgatják, vagy nem hallgatják meg az előadást, utána elmennek az egyetemről. Ez több szempontból is rossz. Egyrészt nincs visszajelzés az oktató számára. Évtizedekig taníthatnak elképesztően rossz oktatók egy egyetemen. Mindenki utálja, nem lehet tőlük tanulni semmit, és semiféle visszajelzés nincs arra nézve, hogy ezt az embert ki kellene rúgni, mert rosszul tanít. Ugyanakkor az oktató felé sincs visszajelzés arról, hogy amit ő lead, annak milyen visszhangja van a diákság körében. Rossz az is, hogy abszolút és kizárólag az oktató szabja meg, hogy mikor miről folyik a szó. Nyilván az nem megy, hogy a diákok mondják meg, hogy miről tanuljunk, de Magyarországon kizárólag az oktató szabja meg a kurzus a menetét.

Aztán azt is elég rossz dolognak tartottam, hogy az egyetemek elefántcsonttorony gyanánt működnek a környezetükben, és ezzel furcsa, skizofrén helyzet jön létre az egyetemistákban. Azt tapasztaltam, hogy mivel az egyetem teljesen elzárkózik, tehát semmiféle kapcsolat nincs a társadalom és az egyetem, a gazdasági szféra, és az egyetem, a politikai szféra és az egyetem között, tehát az egyetem szinte zárványként van jelen a társadalomban, a diákok teljesen skizofrén módon bemennek az egyetemre, ott egyetemisták, és aztán kijönnek az egyetemről, és kívül teljesen más szemléletet képviselnek, vagyis semmiféle kapcsolat nincs az életük két része között.

Ezek voltak az alapvető problémák, amelyek a felsőoktatás kapcsán foglalkoztattak, és ezért azt gondoltam, hogy az oktatást interaktívabbá kellene tenni. A nagyon egyoldalú információáramlás a tanártól a diák felé részben abból fakad, hogy elképesztően passzívak a diákok. Már a gimnáziumban megszokták, hogy az óra abból áll, hogy ő beül, hallgat, jegyzetel és ő akkor jó diák, hogyha hallgat és jegyzetel. Ha nem érdekli a dolog, akkor csendben alszik. Ezek után az egyetemen már képtelenség rávenni a diákokat aktív részvételre, motiválni őket arra, hogy itt nekik nem csak kötelezettségük van, amelyet méla undorral teljesíteni kell, hanem ez az egész őértük van, az ő érdekükben, nekik szeretnénk órát tartani, és azt szeretnénk, ha magukénak éreznék azt a dolgot, ami ott zajlik. Tehát nem arról van szó, hogy lealtatva megműtjük őket, hanem arról, hogy együtt dolgozunk. Ezért azt gondoltam, hogy aktívabb módszerekre volna szükség, tehát hogy visszajelzés érkezzon a diákok felől, legyen kapcsolat tanár-diák között oda-vissza, kapcsolódjanak be az órába, meg kell mozgatni őket.

Kb. ilyen konkrétuságú elképzeléseim voltak arról, hogy mit szeretnék csinálni, és elkezdtem azon tűnődni, hogyan lehetne ezt megvalósítani. Rájöttem, hogy nincs egyetlen módszer, mindig az adott helyzet szabja meg, hogy mikor, hogyan lehet e felé elmozdítani az oktatást. Nyilvánvaló, hogy van olyan jellegű óra, amit nem lehet nagyon interaktívan csinálni. Arra jöttem rá, hogy nincs egyedüli módszer, nincs olyan, hogy kitalálom, aztán mindig így fogok tanítani és ez minden esetben működni fog. Nem. Nálunk is van olyan főelőadás, amit nem lehet másképp csinálni, csak úgy, hogy az ember kiáll, és elmondja a katedrán, pláne ha bent ül vagy 200 ember. Nagyon nehéz, de oda kell figyelni, hogy mire hogyan reagálnak, és ez egy aktív feladata a tanárnak, hogy nézze meg, minek milyen a hatása, és ennek nyomán aztán változtassa is, hogy miről beszél. Hogy mennyire szólítja meg az ember a diákokat, az sokszor egészen egyszerű dolgokon múlik. Nevetségesen hangozhat, de úgy gondolom, hogyha bemegy valaki egy órára, kiáll a katedrára és szigorú tekintettel elkezd előadást tartani akkor az más helyzet, mint ha mosolyogva bemegy, mindenkit üdvözlöl, nekitámaszkodik az asztalnak és elkezd beszélgetni közvetlen modorban, hogy ne érezzék a diákok azt, hogy ők hierarchikus, alárendelt viszonyban vannak a tanárral, és ex cathedra, szórják az igazságokat a fejükre, amit nekik le kell jegyzetelni. Hogy közelebb kerüljön egymáshoz a tanár és a diák, ez sokszor gesztusokon múlik. Aztán vannak más helyzetek is, pl. a speciál-kollégium, ahol 5–8, vagy épp 15 ember van, ott sokkal közvetlenebbé válik az egész. Ott már tényleg lehet arra összpontosítani, hogy dialógus folyjon. Ha én probléma orientáltan próbálom megközelíteni a dolgokat, és azt mondom, hogy itt van ez a helyzet, felvázolok nekik egy situációt, és próbáljunk erre megoldást találni, megmutatok nekik megoldási lehetőségeket, meghallgatom, hogy nekik mi a véleményük erről, akkor máris jobb a helyzet. Tehát módszertanilag is megpróbálok teljesen új, vagyis a klasszikus egyetemi oktatáshoz képest más módszereket megjeleníteni.

Az első félévben pl. egy filmklubot szerveztem, ahol, környezetvédelmi tematikájú filmeket vetítettünk. Három órát vontunk össze, és így négy alkalomra jött ki a 14 órás félév. Olyan

filmeket próbáltam összeválogatni, amelyek nem annyira megoldást kínálnak, hanem inkább gondolkodásra serkentenek. Az első félévben levetítettem nekik egy Mikrokozmosz c. francia filmet, amely szöveg nélküli, másfél órás film, mozikban is játszották. Egy rét életéről szól. Kimentek kamerával és lefilmezték egy rét egy napját. Teljesen döbbenetes, ahogy megmutatja, ahogy a fűszálak nőnek, és egy komplett kis kozmosz létezik a réten. Ezzel arra próbáltam elindítani őket, hogy mennyire nem ismerjük a minket körülvevő világot, a természeti rendszereket, és hogy az a környezetpusztítás, amit az emberi társadalom véghez visz, olyan dolgokat tesz tönkre, amelyeket lekezelünk, mert nem ismerjük. És ez nem egy egzotikus afrikai szavanna volt, hanem egy egyszerű rét, ha kimegy a Normafához az ember, ott is pont ilyet lát. Az volt a cél, hogy megmutassuk, hogy mennyire nem tudunk semmit a világról, és mennyire sokszínű, sokféle, összetett és jól működő rendszereket teszünk tönkre. A másik film egy másfél órás amerikai dokumentumfilm volt, A kizökölt világ, amelyet a 80-as években itthon is játszottak. Nehéz elmondani, hogy miről szól, hogy az egész modern társadalom milyen irányba ment el, és mennyire embertelenné vált a tempójával, sebességével, a céljaival, a berendezkedésével. Nem egy könnyű film, de nagyon elgondolkoztató volt. Aztán a globalizációval kapcsolatos rövidfilmeket vetítettünk, ahol azt próbáltuk bemutatni, hogy valójában nagyon hiányos a képük arról, hogy mi ez a globalizáció. Azt próbáltam bemutatni, hogy a globalizáció nagyon összetett dolog, és sok káros mellékhatása is van. Nem volt célom, hogy végső megoldást adjak nekik, csak annyi, hogy kezdjenek el gondolkodni a problémákról. Ebben a filmben az volt az érdekes, hogy többféle érvrendszert bemutatott, a minisztériumi, gazdasági érvrendszert, a harmadik világ problémáit, a civil szférát, a környezeti hatásokat és a diákok ezen keresztül maguk dönthették el, hogy mi a véleményük erről, és én kifejezetten ezt is kértem tőlük. Elmondtam, hogy nem azt várom, hogy mindenki váljék anti-globalistává, és vonuljon ki az utcára, de gondolkozzanak el azon, amit láttak és hallottak. Aztán vetítettem egy filmet a 2000-es prágai anti-globalista tüntetésekről, amelyről egy független stáb készített filmet. Azt szerettem volna ezzel is megmutatni, hogy többféle oldala van ugyanannak az éremnek, és találják ki, hogy szerintük melyik a megfelelő. Ez a filmklub elég jól sikerült, jók voltak a visszajelzések, és a végén csináltattam velük egy értékelést. 10 kérdést tartalmazó sor volt, hogy véleményezzék a filmklubot. A második félévben aztán ennek alapján egy kicsit variáltunk a dolgokon.

Még egy érdekessége volt ennek a filmklubnak: Ezt nem az egyetemen csináltam meg, hanem a Pultiplex kulturális központban, a Kinizsi utcában, amely egy alternatív központ. Éppen azért, amiről az előbb beszéltem, hogy az egyetemek teljesen elefántcsonttorony-szerű képződménnyé váltak a magyar társadalomban, át akartam törni ezeket a határokat. Azt akartam, hogy eljönnek egy alternatív kulturális központba, amely 300 méterre van az egyetemtől, de mégsem az egyetem. Szokják meg azt, hogy az egyetem kivonul az egyetemről, máshol is megjelenik, és másutt is, vagyis a szabad idejük világába. Megpróbáltuk összekötni ezeket a helyszíneket, hogy bebizonyítsuk, nincs olyan örült nagy távolság az egyetem és a társadalom között. Örültem, hogy a Pultiplex-szel sikerült megegyezni, és így együtt tudtunk működni. Ezt nagyon fontos dolognak tartottam, hogy kivigyük a programot az egyetemről, és ne maradjunk a négy fal között.

Mi történt a második félévben?

A második félévben már kicsit másképp nézett ki a program. Az első félév tapasztalatai alapján úgy döntöttünk, hogy motiválni kell a diákokat. Rögtön rájöttem arra, hogy egy diák mindent utál, ami kötelező. De hogyha választási lehetőséget kínálok neki, és elmegy oda, amit ő választott, akkor már nem mondhatja, hogy nekem kötelező itt lenni. Tehát pusztán a szituációból fakadóan sokkal pozitívabban állnak hozzá a dologhoz. Ezért a második

félévben ötféle lehetőséget ajánlottam fel arra, hogy hogyan lehet a gyakorlatot teljesíteni. Ez persze önmagunkkal való kiszúrás volt, mert ötször annyi munkát jelentett egy csapásra, mintha mindenkinek egyféle gyakorlatot tartanánk. De azért megpróbáltuk. Folytattuk a filmklubot, csak kisebb létszámokkal, 50 fős csoportokkal. A helyszín is változott, mert a Pultiplex bezárt, tehát átmentünk a Cirkogejzír moziba. Így továbbra is sikerült kivinni az egyetemről a programot, ahol különféle témájú filmeket vetítettünk, de most már beszélgetések követték a filmeket. A legsikeresebb talán az állatvédelemmel kapcsolatos vetítés volt. Két negyedórás filmet két és fél órás beszélgetés követett. Látszott, hogy annyira megragadta őket a téma, hogy ömlött belőlük a vélemény. Ezt nagy sikernek könyvelem el. Aktívabban álltak hozzá, és nagyon jól sikerült.

Aztán volt egy számítógépes modellező játék, ami a fenntartható források kezelését modellezte. Nagyon tanulságos program volt, szintén 6–7 órás. Az volt a féléves gyakorlat, hogy egy szombaton be kellett jönniük reggel és késő délutánig zajlott az előadás és a játék, teljesen interaktív módon, egymással játszottak, mi csak koordináltuk a dolgot. Utána persze ki kellett értékelni az egészet, hogy mit tapasztaltak, hogy működnek ezek a modellek, és le is vonták a tanulságokat. Jegyzőkönyvet kellett a végén leadni, most javítottam ki őket. Látszik, hogy megértették, hogy miről volt szó.

Aztán volt egy olyan programunk, az „ökológiai lábnyom” számítása, ami azt mutatja meg, hogy az ember milyen hatást gyakorol a természeti környezetre. Tehát mekkora az a hatás, amit az egyes ember saját fogyasztásával a környezetre kifejt. Ez egy elég komoly dolog volt, két hétig kellett a fogyasztási szokásaikat feljegyezni, hogy miből mennyit fogyasztottak, vettek, ettek, közlekedtek stb. Nagyon komoly adatfelvételt igényelt. Utána van egy program, amit lefordítottam magyarra, ebbe a programba be lehetett írni az adatokat, és ez kiszámolta a hatást, amit kifejtene a környezetükre. Ezt a táblázatot is le kellett adni jegyzőkönyv formájában, értékelni kellett a saját munkájukat, eredményeiket. Úgy láttam, hogy ez is működött, felfogták, gyűjtötték az adatokat, és aztán számolgattak. Felismerték, hogy az ő életformájuk miért és hogyan hat a környezetre. Aztán azt a lehetőséget is felkínáltuk, hogy aki nem akar aktívan részt venni ilyen dolgokban, attól egy 15 oldalas évfolyam dolgozatot is elfogadtunk gyakorlatként. Mert tudomásul kell venni, hogy jogi egyetemen elég szép számmal vannak olyan diákok, akiket a dolog nem érdekel.

Kérdés, hogy a következő félévben mi lesz. Az is lehet, hogy megszüntetik a gyakorlatot és csak elméleti előadások lesznek. Mi tele vagyunk elképzelésekkel. Elég rugalmasak vagyunk, és elég sok ötletünk van. Nekem az fő a célom, hogy a diákok egymással is vitatkozzanak, ne csak velem. Sokféle ötlet lehet, és a diák jöjjön rá önállóan maga, hogy mi az, ami megvalósítható. Mert abból az iszonyú információ zuhanyból, ami körülveszi őket, logikusan, rendszerezetten kell kivenni azokat az információkat, amelyek nekik fontosak, ezekből kell felépíteni a saját véleményét, és képesnek kell lenni ezt a véleményt érvekkel alátámasztani, és megvédeni. Ezért én minden olyan kezdeményezést támogatnék, amely a diákok önállóságát segíti elő, azt, hogy legyen nekik elképzelésük arról, hogy mit várnak az egyetemről, vagy mit szeretnének az egyetemről kapni, mi a céljuk azzal, hogy egyetemre járnak.

Mit szóltak ezekhez a módszerekhez a kollegáid?

A tanszéken kívülről semmiféle információm nincs, de a tanszéken abszolút támogatták. Van egy kollégám, akivel együtt tartjuk ezt az órát, a főelőadásokat inkább ő tartja, a gyakorlat meg inkább az enyém. De közös munka volt, az ötletet én vetettem fel, és ő teljesen mellé állt. Sőt a tanszékvezető is támogatta, a tanszék saját pályázati keretéből állta a költségek egy részét.

Tudtál-e valamit használni itthon a tanulmányutad során szerzett tapasztalatokból?

Konkrétumot nem tudnék mondani. Én biológusként voltam kint, tehát a téma is más. Közvetettebbnek tartom a hatást. Nekem az, hogy kint voltam egy félévet Brüsszelben, emberileg sokkal többet jelentett, mint szakmailag. Más világot tudtam megtapasztalni, más megközelítésben, más rálátást a dolgokra, egy sokszínű multikulturális várost, a bevándorlókkal, az EU bürokráciával. Bár addig sem voltam egy bezárkózó alkat, de ott szélesebbre nyílt előttem a világ. Megtapasztaltam, hogy vannak egymással párhuzamos valóságok, és hogy attól, hogy én valamit gondolok, még lehet, hogy más másképp gondolja, és ennek is van létjogosultsága. Inkább világkép- vagy felfogásbeli változást hoztam Brüsszelből magammal, és ez mindenképpen megjelenik az oktatásomban. Azért láttam ott úgy órát tartani tanárt, hogy nagyon tetszett. Azt mondtam, hogy így érdemes tanítani. De ezért nem kellett volna feltétlenül Brüsszelig elmenni. Magyar egyetemen is lehet találni jó tanárt és rossz tanárt. De az is biztos, hogy Nyugat-Európában nagyobb gondot fordítanak arra, hogy a nyitott szemlélet a képzésben is megjelenjen.

